NOTITIE

Onderwerp : VNG position paper ten behoeve van het rondetafelgesprek Datasamenleving en Democratie
Van : Nathan Ducastel
Aan : Vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken
Datum : 10 mei 2019

Geachte leden van de vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken,

U heeft de VNG uitgenodigd voor het rondetafelgesprek Datasamenleving en Democratie en ons vooraf enkele vragen gesteld. Graag gaan we er hier bondig op in. De hoofdvraag was welke publieke waarden staan er in datatijdperk onder druk en hoe wij deze kunnen beschermen. De drie deelvragen met onze inzichten:

1. **Welke uitgangspunten voor publieke waarden in de digitale samenleving zouden voor bedrijven, samenleving en overheid moeten gelden?**

Digitalisering en de bijbehorende toename van datagebruik verandert de samenleving en raakt onze publieke waarden. Publieke waarden moeten beschermd worden, het is de politieke invulling die aan deze ontwikkelingen wordt gegeven die bepaalt welke waarden in welke mate beschermd moeten worden. Publieke waarden die onder druk staan zijn verantwoording, toegankelijkheid, transparantie, privacy, zelfbeschikking en veiligheid, voor deze waarden bestaan er zowel nieuwe kansen als nieuwe risico's in de informatiesamenleving. De bescherming van publieke waarden reikt verder dan de overheid zelf, daar waar nodig kunnen wettelijke kaders ingezet worden om ervoor te zogen dat publieke waarden door de overheid, het bedrijfsleven en de samenleving als geheel gerespecteerd worden, hier is een rol weggelegd voor de gezamenlijke overheid om dit voor elkaar te krijgen.

2. **Is de marktmacht van een aantal techbedrijven te groot en hoe kan dat worden doorbroken? In hoeverre is er sprake van essentiële infrastructuur? Hoe kunnen we tegenmacht organiseren?**

Sommige ontwikkelingen, zoals het gebruik van algoritmen gaan zo snel dat gemeenten genoodzaakt zijn om nu al beslissingen te nemen, bijvoorbeeld het screenen van algoritmen ter bescherming van de grondrechten van inwoners in Amsterdam. We zien in de praktijk al dat Uber en AirBnB met verschillende steden verschillende afspraken hebben. Het is belangrijk om te voorkomen dat lokale overheden te zeer verdeeld worden waardoor straks meerdere (gesloten) lokale normen bestaan. Dit tekent al de behoefte om tegenmacht te ontwikkelen tegen sommige techreuzen, Veelal kunnen overheden hierbij samenwerken door informatie te delen en als afnemer of vanuit regelgeving op te schalen tot nationaal niveau of desnoods Europees niveau. Inmiddels is bijvoorbeeld rond de AVG voldoende aangetoond dat opschalen uitstekend werkt als tegenmacht voor techreuzen. Sommige van de gemeentelijke voorzieningen worden nu ook inmiddels formeel

Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435 | 2500 GK Den Haag
070 - 373 83 93 | info@vng.nl

tot de vitale – en dus ook essentiële - infrastructuur gerekend. Het is in diezelfde lijn dat het betalen van belasting door techreuzen geregeld kan worden.

3. **Hoe kunnen we de digitale infrastructuur beter reguleren? Hoe kunnen de data/privégegevens van burgers beter beschermd worden? Hoe kunnen wij ons beter wapenen tegen manipulatie en statelijke beïnvloeding? Hoe kunnen wij zorgen dat de techreuzen netjes belasting betalen?**

Het is onmisbaar om lokale overheden een belangrijke plek te geven in de politieke besluitvorming. Op lokaal niveau draaien experimenten met sensoren in bijvoorbeeld de buitenruimte en de zorg. Daar werkt men aan de concrete invulling van abstracte normen, zoals privacy, en leert men welke waarden botsen, dus waar keuzes nodig zijn. Om concrete en effectieve invulling te geven aan de soms abstracte publieke waarden, is dit onmisbare kennis.

Gemeenten hebben zich voorgenomen telkens een afweging te maken tussen de maatschappelijke baten van datatoepassing of -deling en de gevolgen voor de publieke waarden. De ethische dillema's bij gemeenten zullen telkens benoemd worden en hiertoe zal een apart gemeenschappelijk afwegingsraamwerk worden benut dan wel een lokale variant daarvan. Gemeentelijke bestuurders wensen bewust tot datakeuzes te komen rekening houdend met ethische principes, het voeren van het gesprek aan de voorkant is daarom cruciaal.

Wij vragen aandacht voor het feit dat voortgaande digitalisering maar ook andere technologische ontwikkelingen sociale grondrechten kunnen raken zoals het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het recht op bevordering van voldoende werkgelegenheid. Wij willen graag participeren in onderzoek naar de gevolgen hiervan.

Wat ook nodig lijkt te zijn, is een 'technologisch burgerschap'. Inwoners moeten worden meegenomen in de digitale transformatie en moeten bewuste, goed geïnformeerde keuzes kunnen maken wat betreft hun data. De overheid moet bovendien voldoende mogelijkheden voor bijscholing bieden, zodat iedereen kan meedoen in de informatiesamenleving: op de arbeidsmarkt, in het economisch verkeer en op sociaal gebied.

In een samenleving waarin data en informatie steeds sneller en breder kan worden verspreid is het voor gemeenten van belangrijk om alert te zijn op het onderscheid tussen informatie en desinformatie. Voor democratische besluitvorming in gemeenteraden en gemeentebesturen is van het belang dat informatie betrouwbaar, juist en reproduceerbaar is; desinformatie kan het democratische besluitvormingsproces nadelig beïnvloeden.

Gemeenten willen experimenteren met vormen van directe democratie, in aanvulling op de representatieve democratie. Vormen van directe democratie waarbij bewoners steeds meer verantwoordelijkheid vragen om een stevig fundament gebaseerd op feiten, adequate informatie en data. In die zin is democratische en rechtvaardige besluitvorming nog meer afhankelijk van betrouwbare informatie.

Nathan Ducastel
VNG directeur beleid